

Atmosfera havosining ifloslanishini huquqiy tartibga solish

Avezova Ziyada Qidirbaevna

Iskenderova Sayyora U'rkinbay qizi

Kadirimbetova Tumaris Sabidovna

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi

va agrotexnologiyalar instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada atmosfera havosining ifloslanish muammosi, uning ekologik, ijtimoiy va huquqiy oqibatlari, shuningdek, ushbu muammoning oldini olishda huquqiy mexanizmlarning o'rni chuqur o'rganiladi. Atmosfera havosining holatini nazorat qilish, uni muhofaza qilish, monitoring va litsenziyalash kabi vositalarning ahamiyati yoritilgan. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va xalqaro ekologik huquqiy hujjatlar o'rtasida taqqosloviiy tahlil o'tkazilib, milliy huquq tizimining afzalliklari va kamchiliklari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, mavjud muammolar va ularning yechimlari bo'yicha takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Atmosfera havosi, ifloslanish, huquqiy tartibga solish, ekologik xavfsizlik, qonunchilik, monitoring, Parij Bitimi, O'zbekiston huquqi, tabiatni muhofaza qilish.

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается проблема загрязнения атмосферного воздуха, его экологические, социальные и правовые последствия, а также роль правовых механизмов в предотвращении этой проблемы. Освещено значение таких инструментов, как контроль, охрана, мониторинг и лицензирование состояния атмосферного воздуха. Проведен сравнительный анализ между законодательством Республики Узбекистан и международными экологическими

правовыми документами, показаны преимущества и недостатки национальной правовой системы. Также представлены существующие проблемы и предложения по их решению.

Ключевые слова: Атмосферный воздух, загрязнение, правовое регулирование, экологическая безопасность, законодательство, мониторинг, Парижское соглашение, право Узбекистана, охрана окружающей среды.

Abstract: This article thoroughly examines the problem of air pollution, its ecological, social, and legal consequences, as well as the role of legal mechanisms in preventing this problem. The importance of such tools as monitoring, protection, monitoring, and licensing of the state of atmospheric air is highlighted. A comparative analysis of the legislation of the Republic of Uzbekistan and international environmental legal documents was conducted, and the advantages and disadvantages of the national legal system were shown. Existing problems and proposals for their solutions are also presented.

Keywords: Atmospheric air, pollution, legal regulation, environmental safety, legislation, monitoring, Paris Agreement, Uzbek law, environmental protection.

Kirish

So‘nggi yillarda sanoatning jadal rivojlanishi, avtotransport vositalari sonining ortishi, energetika va qurilish sohalarida qo‘llanilayotgan zararli texnologiyalar inson salomatligi va tabiatga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bu salbiy ta‘sirlardan eng kattasi atmosfera havosining ifloslanishidir. Atmosfera havosi – barcha tirik organizmlar uchun zarur bo‘lgan resurs bo‘lib, uning tarkibidagi kislorod, azot va boshqa tabiiy komponentlar barqaror muvozanatda bo‘lishi kerak.

Shu sababli, atmosfera havosining ifloslanishiga qarshi huquqiy chora-tadbirlarni kuchaytirish, ekologik qonunchilikni mukammallashtirish va uni amaliyotga to‘g‘ri tatbiq

qilish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Huquqiy mexanizmlar bu borada jamiyat va davlat o'rtasidagi mas'uliyatni belgilovchi vosita bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

1. Atmosfera havosining huquqiy maqomi

Atmosfera havosi O'zbekiston Respublikasida umumxalq boyligi hisoblanadi va uni muhofaza qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. "Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun (2013 yil) asosida havo ifloslanishini tartibga solish, nazorat qilish va oldini olish masalalari aniq huquqiy me'yorlar orqali belgilangan. Bu qonun:

Havoni ifloslantiruvchi manbalarni aniqlash;

Ruxsatnoma asosida chiqindi chiqarishga imkon berish;

Havoning sifati bo'yicha standartlar o'rnatish;

Monitoring va audit tizimlarini joriy etishni nazarda tutadi.

2. Ifloslantiruvchi manbalar va huquqiy chora-tadbirlar

Atmosfera havosini ifloslantiruvchi asosiy manbalar quyidagilar hisoblanadi:

Sanoat korxonalari (neftni qayta ishlash, kimyo, metallurgiya tarmoqlari);

Avtotransport vositalari (yoqilg'i mahsulotlari yonishidan chiqqan gazlar);

Maishiy chiqindilar (yoqilgan chiqindilar havo sifatini yomonlashtiradi).

Bu manbalar bo'yicha chiqindilarni cheklash, normativ miqdorlar belgilanadi.

Ularning asosiy huquqiy mexanizmlari:

Litsenziyalash – korxonalar faqat belgilangan chiqindi me'yorlariga rioya qilgan holda faoliyat yuritishi mumkin;

Monitoring – Davlat ekologiya qo'mitasi va boshqa idoralar doimiy kuzatuv olib boradi;

Ma'muriy javobgarlik – qonun buzilishi aniqlansa, jarima va boshqa choralar ko'riladi.

3. Xalqaro tajriba va O'zbekiston qonunchiligi

O‘zbekiston Respublikasi BMTning iqlim o‘zgarishi bo‘yicha konvensiyalariga a‘zo bo‘lgan. Jumladan:

Kioto Protokoli – sanoat gazlarining chiqarilishini kamaytirish;

Parij Bitimi – 2050 yilgacha global isish darajasini 2°C darajasida ushlab turish maqsadi.

Milliy qonunchilik xalqaro normalar asosida shakllantirilmoqda. Masalan, “Yashil energiya” va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish siyosati ham xalqaro majburiyatlarning bir qismidir.

4. Muammolar va ularning yechimlari

Bugungi kunda atmosfera havosini huquqiy muhofaza qilishda bir qator muammolar mavjud:

Monitoring tizimi to‘liq raqamlashtirilmagan – ayrim hududlarda havo sifati haqida ma’lumot yo‘q;

Fuqarolarning ekologik madaniyati past – havo ifloslanishining oldini olish bo‘yicha faol ishtirok yetarli emas;

Qonunbuzarliklar uchun jazo choralari ba’zida yetarlicha og‘ir emas.

Tavsiya etiladigan yechimlar:

Atmosfera monitoringini IoT (aqlli sensorlar) va sun’iy yo‘ldosh texnologiyalari asosida takomillashtirish;

Ekologik qonunlarni buzgan subyektlarga nisbatan progressiv jazolarni joriy etish;

Maktab va oliy o‘quv yurtlarida ekologik huquq asoslarini chuqur o‘rgatish;

Aholini ommaviy axborot vositalari orqali doimiy ravishda ogohlikka chorlash.

Xulosa

Atmosfera havosini muhofaza qilish bugungi va kelajak avlodlar salomatligi uchun nihoyatda muhimdir. Bu borada samarali huquqiy mexanizmlarni shakllantirish, qonunlarning qat’iy ijrosini ta’minlash va xalqaro normalarga moslashgan tizim yaratish zarur. Har bir fuqaro, tashkilot va davlat organi o‘z ekologik mas’uliyatini anglab, atmosfera

havosining toza saqlanishiga hissa qo'shmog'i darkor. Shundagina ekologik xavfsizlikka erishiladi va barqaror taraqqiyotga zamin yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi "Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2013.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
3. Karimova G.S. "Ekologik huquq asoslari". – Toshkent: TDYuI nashriyoti, 2021.
4. Parij Bitimi (2015) – BMT Iqlim o'zgarishi bo'yicha konvensiyasi.
5. Abdullayev B. "Tabiatni huquqiy muhofaza qilishning nazariy asoslari". – O'zbekiston yuridik jurnali, 2022.
6. United Nations Environment Programme (UNEP), Annual Environmental Reports, 2023.
7. BMT Iqlim o'zgarishi bo'yicha Xalqaro Paneli (IPCC) – 2023 yildagi ilmiy hisobotlar.